Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Valvottu käyttötila huumeita käyttäville

JOHDANTO

Vireilletulo

Valvottu käyttötila huumeita käyttäville (KAA 3/2023 vp): Asia on saapunut valiokuntaan.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:
- lakivaliokunta LaVL 14/2024 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- aloitteen tekijöiden edustaja, kohtaavan työn päällikkö Annuska Dal Maso
- neuvotteleva virkamies Elina Kotovirta, sosiaali- ja terveysministeriö
- erityisasiantuntija Sini Nieminen, oikeusministeriö
- poliisiylitarkastaja Sami Nevalainen, sisäministeriö
- lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen, Lapsiasiavaltuutetun toimisto
- rikostarkastaja Kimmo Sainio, Helsingin poliisilaitos
- poliisipäällikkö Ilkka Koskimäki, Itä-Uudenmaan poliisilaitos
- poliisitarkastaja Kari Siivo, Poliisihallitus
- professori Kimmo Nuotio, Helsingin yliopisto
- erityisasiantuntija Sanna Kailanto, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- asumis-, kriisi- ja päihdepalvelun johtaja Mikko Tamminen, Helsingin kaupunki, Symppis
- ylilääkäri, linjajohtaja Markku Kuisma, HUS-yhtymä
- ylilääkäri Kaisa Kuurne, HUS-yhtymä, Riippuvuuspsykiatrian poliklinikka, Psykiatriakeskus
- Manager Rasmus Christiansen, The Men's Home
- Psychiatric nurse Christina Livgard, The municipality of Oslo
- suunnittelija Jenny Kaasinen-Wickman, A-klinikkasäätiö sr
- projektipäällikkö Robert Koski, Helsingin Diakonissalaitoksen säätiö sr
- nuorten palveluiden päällikkö Päivi Malmivaara, Sininauhasäätiö
- yksikön päällikkö Kim Kannussaari, Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry
- professori Kimmo Grönlund, Kansalaisparlamentti
- professori Kaisa Herne, Kansalaisparlamentti
- kehittämisjohtaja Jussi Salo, Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry
- terveyspolitiikan asiantuntija Lauri Vuorenkoski, Suomen Lääkäriliitto ry

- työvoimapoliittinen asiantuntija Mervi Flinkman, Tehy ry
- Ex-senator Vernon White

Valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot:
- Helsingin kaupunki
- Kymenlaakson hyvinvointialue
- Lahden kaupunki
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry

KANSALAISALOITE

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan, että lainvalmistelu huumausaineiden käyttötilakokeilun mahdollistamiseksi käynnistetään mahdollisimman pian. Huumeiden käyttötilat ovat valvottuja tiloja, joissa sallitaan huumausaineiden käyttö puhtaissa ja valvotuissa olosuhteissa. Huumausaineiden hallussapitoa ja käyttöä koskevien kriminalisointien on katsottu estävän käyttötilojen kokeilun ja vakiinnuttamisen Suomessa. Aloitteen mukaan valmisteltavassa lainsäädännössä tulisi rikosoikeudellisen sääntelyn yhteydessä ja sen ohella ottaa huomioon myös henkilökunnan oikeudet ja velvollisuudet.

Valtioneuvoston huumausainepoliittisen periaatepäätöksen tavoitteena on lisätä matalan kynnyksen palveluita ja niiden saatavuutta. Aloitteen mukaan useat tutkimukset ja selvitystyöt niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla tukevat näkemystä, jonka mukaan valvotut käyttötilat tuovat hyötyjä pistämällä huumeita käyttäville. Lisäksi tuodaan esiin, että tutkimusten mukaan valvotut käyttötilat vähentävät häiriöitä julkisissa tiloissa ja pistovälineistä aiheutuvia ympäristöhaittoja. Tutkimusnäytön mukaan käyttötilat eivät myöskään lisää huumeiden pistämistä, huumekauppaa tai rikollisuutta lähiympäristössä.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Huumeiden käyttötilat ovat palvelumuoto, joissa huumeiden käyttäjät voivat käyttää laittomia päihteitä terveydenhuollon työntekijän valvonnassa ja vähemmän haitallisesti kuin kadulla ja muissa valvomattomissa tiloissa. Niissä myös ohjataan huumeiden käyttäjiä vähemmän haitallisiin käyttötapoihin ja annetaan puhtaita pistosvälineitä, jolloin pistovälineiden yhteiskäytöstä johtuva infektioiden (etenkin HIV ja hepatiitti C) leviäminen vähenee. Terveydenhuollon henkilökunta on välittömästi saatavilla, jos yliannostuksia tapahtuu.

(2) Ensimmäinen huumeiden käyttötila perustettiin Sveitsin Berniin jo lähes 40 vuotta sitten vuonna 1986. Tällä hetkellä Euroopassa käyttötiloja on yhteensä noin 100, ainakin 12 maassa: Hollannissa, Saksassa, Espanjassa, Tanskassa, Kreikassa, Ranskassa, Norjassa, Islannissa, Belgiassa, Portugalissa, Luxemburgissa ja Sveitsissä. Euroopan ulkopuolella käyttötiloja on ainakin Australiassa, Kanadassa ja Yhdysvalloissa.

(3) Lakivaliokunta on lausunnossaan (LaVL 14/2024 vp) käsitellyt käyttötilojen perustamista toimialansa mukaisesti rikosoikeudellisen sääntelyn näkökulmasta. Huumausaineiden käyttötiloista ei ole Suomessa nykyisin sääntelyä. Voimassa oleva sääntely myös estää käyttötilojen perustamisen. Huumausaineiden hallussapito ja käyttö on huumausainelain (373/2008) 5 §:n 1 momenttiin sisältyvän yleiskiellon mukaan kielletty. Kiellosta voidaan kuitenkin lainkohdan mukaan poiketa lääkinnällisissä, tutkimuksellisissa ja valvonnallisissa sekä teollisen käytön tarkoituksissa siten kuin niistä erikseen huumausainelaissa tai muualla laissa säädetään.

(4) Rikoslain (39/1889) mukaan huumausaineiden käyttö ja hallussapito ovat rangaistavia tekoja. Rangaistavuudesta säädetään rikoslain 50 luvussa. Lisäksi rikokseen sovelletaan yleisiä avunantoa ja yllytystä koskevia rikoslain 5 luvun säännöksiä. Rikoslain 50 luvussa säädetään myös toimenpiteistä luopumisesta. Luvun 7 §:n mukaan huumausaineen käytöstä ja huumausaineen käyttöön liittyvästä muusta samassa luvussa säädetystä rikoksesta voidaan, sen lisäksi, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa tai tässä laissa säädetään, jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos epäiltyä rikosta tai rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Syyte voidaan myös jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon.

(5) Esitutkinta puolestaan saadaan esitutkintalain 3 luvun 9 §:n mukaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä. Lisäksi esitutkintalain 10 luvun 3 §:n mukaan poliisi tai tutkinnanjohtajana toimiessaan syyttäjä voi antaa rikoksesta epäiltynä olleelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen, jos esitutkinta lopetetaan 3 luvun 9 §:n nojalla.

(6) Lakivaliokunta on lausunnossaan (s. 3—6) käsitellyt käyttötiloja myös EU-oikeuden ja kansainvälisen oikeuden näkökulmasta sekä tarkastellut muiden maiden käyttötiloja koskevia sääntelyratkaisuja. Lausunnon mukaan kansainväliset huumausaineyleissopimukset tai kansainväliset huumausaineyleissopimukset tai EU-lainsäädäntö eivät muodosta estettä huumausaineiden käyttöhuonekokeilulle.

(7) Lakivaliokunta ei lausunnossaan (s. 2) ota kantaa siihen, tulisiko kansalaisaloitteessa ehdotettua lainvalmistelua huumausaineiden käyttötilojen kokeilemiseksi käynnistää, koska ehdotus liittyy pääasiallisesti sosiaali- ja terveydenhuollon alaan. Lausunnon (s. 8) mukaan Suomen huumausainepolitiikka on pitkään perustunut huumeiden käytön ja hallussapidon laajaan kieltoon ja rangaistavuuteen. Toisaalta on myös ymmärretty tarve tuki- ja hoitotoimenpiteille, ja korostettu sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden ensisijaisuutta. Lausunnon (s. 8) mukaan kansalaisaloitteessa ehdotettu käyttötilakokeilu edellyttää huolellista pohdintaa suhteessa siihen, että huu-

mausaineiden käyttö ja hallussapito on huumausainelain 5 §:n 1 momentin mukaan kielletty ja rikoslain 50 luvussa säädetyn mukaisesti rangaistavaa.

Valvottujen käyttötilojen tavoitteet, hyödyt ja riskit

(8) Sosiaali- ja terveysvaliokunnan saaman selvityksen mukaan käyttötilojen ensisijainen tavoite on estää huumeiden käytön aiheuttamia yliannostuskuolemia, vähentää kuolleisuutta, ehkäistä veriteitse tarttuvien tautien leviämistä, epähygieenisestä pistämisestä aiheutuvia vaikeita komplikaatioita ja tästä erikoissairaanhoidolle koituvaa taakkaa sekä pienentää yleistä sairastavuutta.

(9) Toinen tärkeä tavoite on huumeita käyttävien ihmisten ohjaaminen päihdehoitoon, muihin haittoja vähentäviin palveluihin sekä yleisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Käyttötiloihin hakeutumalla huumeita käyttävät ihmiset saisivat myös sosiaalista tukea, ja mahdollisuuden rakentaa luottamuksellisia suhteita sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kanssa, mikä osaltaan vähentäisi huumeiden käyttöön liittyvää häpeäleimaa ja edistäisi huumeita käyttävien ihmisten integroitumista yhteiskuntaan. Käyttötiloilla voisi näin ollen olla huumeiden käyttäjien elämän laatua parantavia vaikutuksia.

(10) Käyttötilojen tarkoituksena on tavoittaa etenkin vakavasti syrjäytyneitä suonensisäisiä huumeita käyttäviä ihmisiä ja ohjata heitä muiden sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä päihdehoidon piiriin. Käyttötilat täydentävät muita huumehaittoja vähentäviä palveluja, ja niillä on myönteisiä vaikutuksia suonensisäisesti huumeita käyttävien terveyden ja turvallisuuden lisäksi yleiseen järjestykseen ja julkisten tilojen siisteyteen sekä asukkaiden turvallisuudentunteeseen alueilla, joilla esiintyy julkista huumeidenkäyttöä ja siihen kytkeytyvää rauhattomuutta.

(11) Valiokunnan saaman selvityksen mukaan käyttötilojen hyödyistä on kertynyt merkittävää kansainvälistä näyttöä muun muassa tartuntatautien, pistosinfektioiden ja yliannostusten ehkäisyssä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2022 julkaiseman selvitysraportin mukaan käyttötilat tavoittavat syrjäytyneimpiä pistämällä huumeita käyttäviä, kannustavat turvalliseen pistämisympäristöön, parantavat mahdollisuutta päästä perusterveydenhuoltoon ja päihdehoitoon sekä vähentävät yliannostusten esiintymistiheyttä. Pitkittäistutkimuksessa on havaittu, että viikoittainen valvottujen käyttötilojen käyttö oli yhteydessä matalampaan kokonaiskuolleisuuteen huumeita pistävillä henkilöillä. (*Huumausainepolitiikan vaikuttavat keinot, sovellettavuus Suomeen ja suositukset.* THL:n selvitysraportti 2020).

(12) Inhimillisen kärsimyksen vähentämisen lisäksi käyttötiloilla voidaan saavuttaa myös taloudellisia hyötyjä. Huumeiden käyttöön liittyvät komplikaatiot ja yliannostukset kuormittavat erityisesti ensihoitoa, päivystystä ja erikoissairaanhoitoa. Yhden vakavan pistosinfektion hoidon kustannukset erikoissairaanhoidossa ovat selvityksen mukaan vähintään 10 000 euroa. Tämän lisäksi sairaalajakson jälkeen tarvitaan usein mahdollisesti pidempiaikaista haavanhoitoa ja kuntoutusta. Yhden hiv-tartunnan hoidon hinta yhteiskunnalle on noin 550 000 euroa. Suomessa erityisesti C-hepatiitin esiintyvyys pistämällä huumausaineita käyttävien ihmisten keskuudessa on poikkeuksellisen yleistä kansainvälistä vertailuissa tarkasteltuna. Hoitamattomana C-hepatiitti johtaa maksakirroosiin ja maksasyöpään. Pääkaupunkiseudulla huumeiden käyttäjien keskuudessa on levinnyt myös B-hepatiittivirusta ja viime vuosina uusia akuutteja B-hepatiittivirustartuntoja on ollut moninkertainen määrä aiempiin vuosiin verrattuna. Noin puolet veriviljelyissä todet-

tavista MRSA-bakteereista liittyy HUS-alueella huumeidenkäyttöön. MRSA-bakteeri aiheuttaa vaikeita yleisinfektioita, sekä hankalasti hoidettavia iho- ja pistopaikan infektioita.

(13) Käyttötilat voivat vähentää terveydenhuollon päivystysten kuormitusta sekä kalliiden erikoissairaanhoidon toimenpiteiden tarvetta, koska mahdolliset infektiot ja tartuntataudit voidaan valvotuissa käyttötiloissa tunnistaa nykyistä varhaisemmassa vaiheessa jo perustasolla. Erikoissairaanhoitoa kuormittavat erityisesti huumeiden pistoskäyttöön liittyvät vakavat, hoitamattomina henkeä uhkaavat infektiot, kuten endokardiitti eli sydämen sisärakenteiden tulehdus. Nämä vakavat infektiot vaativat pitkän, useita viikkoja kestävän sairaalahoidon usein erikoissairaanhoidossa, ja endokardiitin vaurioittamat sydänläpät saattavat vaatia leikkaushoitoa.

(14) Käyttötiloissa on mahdollista tarjota kohdennettuja sosiaali- ja terveysalan palveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville mielenterveys- ja päihdesairauksista kärsiville ihmisille, jotka elävät usein katuympäristössä. Samalla voidaan tehostaa hoitoon ohjausta muihin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin sekä päihdehoitoon, kuten vieroitukseen, kuntoutukseen ja opioidikorvaushoitoon. Lisäksi saadun selvityksen mukaan käyttötila mahdollistaa nopean tiedonlevityksen huumeidenkäyttäjille, jos uhkat esimerkiksi heroiinin tai fentanyylin leviämisestä toteutuvat. Valvotuissa käyttötiloissa voitaisiin tarjota myös raskauden ja seksitautien ehkäisyyn liittyvää neuvontaa, testausta ja välineitä, sekä ohjata jatkohoitoon seksuaali- ja lisääntymisterveyteen liittyen.

(15) Käyttötilojen hyötyjen lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on nostettu esille myös lakivaliokunnan lausunnossakin tunnistettuja käyttötiloihin liittyviä haittapuolia ja riskejä.

(16) Käyttötilojen ei arvioida Suomessa juurikaan estävän yliannostuksesta johtuvia kuolemia, koska Suomessa myrkytyskuolemia aiheuttaa eniten pitkävaikutteisten ja keskushermostoa lamaavien huumausaineiden samanaikainen käyttö, jossa vaarallinen myrkytystila tapahtuu vasta useita tunteja käyttämisen jälkeen. Suomessa yliannostuksista johtuvien kuolemien suora estäminen ei siten voisi olla käyttötilatoiminnan päätavoite, mutta tilanne voi kuitenkin muuttua, jos myös Suomeen leviää vahvoja synteettisiä opioideja.

(17) Käyttötilojen riskinä on pidetty huumeiden käytön, kysynnän ja siten myös huumekaupan lisääntymistä käyttötilojen läheisyydessä. Esille on myös tuotu, että käyttötilojen perustaminen voidaan myös tulkita viestiksi siitä, että huumausaineiden käyttöön suhtaudutaan aiempaa sallivammin, mikä voi lisätä huumausaineiden käyttöä ja kysyntää. Tämä voi osaltaan lisätä häiriöitä alueella, vaikka huumekauppa ja huumeiden käyttö on jo nykyään keskittynyt etenkin tietyille kaupunkialueille. Käyttötilan mahdollisia lieveilmiöitä voivat saadun selvityksen mukaan olla lisäksi meteli, roskaaminen, järjestyshäiriöt ja omaisuusrikokset.

(18) Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kansainvälisten tutkimusten ja kokemusten perusteella käyttötilat eivät kuitenkaan ole lisänneet huumausaineisiin ja niiden käyttöön liittyvää rikollisuutta, huumekauppa tai lieveilmiöitä käyttötilojen lähiympäristössä. Tutkimusten mukaan käyttötilat vähentävät häiriöitä julkisissa tiloissa ja pistovälineistä aiheutuvia haittoja naapurustossa. Käyttötilan henkilökunnan, siellä asioivien asiakkaiden ja poliisin aktiivisella yhteistyöllä sekä ympäristötyöllä voidaan ehkäistä ja vähentää lieveilmiöitä.

(19) Käyttötilojen perustaminen ja ylläpito aiheuttavat myös kustannuksia terveydenhuollolle ja rajallisin resurssein toimiville hyvinvointialueille. Lakivaliokunta nostaa lausunnossaan esille myös poliisin rajallisen resurssit. Käyttötilakokeilua ei ole lakivaliokunnan (s. 7) mukaan perusteltua rakentaa sellaisen oletuksen varaan, jossa lieveilmiöiden torjunta perustuisi merkittävissä määrin poliisin näkyvään ja jatkuvaan valvontaan.

(20) Valiokunta toteaa, että käyttötilojen yhteydessä nousee usein esille myös huoli henkilöstön turvallisuudesta ja mahdollisesta fyysisen väkivallan uhasta. Sosiaali- ja terveydenhuollon alan henkilöstön veto- ja pitovoiman näkökulmasta henkilöstön turvallisuus on merkittävä asia. Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa on kuitenkin tuotu esiin, että huumeiden käyttötilat tarjoavat turvallisemman ympäristön sekä huumeiden käyttäjille, että hoitohenkilökunnalle verrattuna kadulla tehtävään työhön. Käyttötiloissa työskentelevä henkilökunnan on helpompi ennaltaehkäistä väkivaltaa sekä muita turvallisuusriskejä, joita voi esiintyä kadulla tehtävässä työssä. Pistettäviä huumeita käyttävien asiakkaiden ohjaaminen valvottuihin käyttötiloihin vähentää tämän asiakasryhmän käyntejä muissa terveydenhuollon palvelupisteissä.

Johtopäätökset

(21) Sosiaali- ja terveysvaliokunta pitää edellä todettuja käyttötiloilla tavoiteltuja hyötyjä sosiaali- ja terveyspoliittisesti painavina käyttötiloihin mahdollisesti sisältyvistä riskeistä huolimatta. Valiokunta pitää perusteltuna kansalaisaloitteessa ehdotetun kokeilun edistämistä ***ja edellyttää, että huumeiden käyttötilakokeilua koskeva lainsäädäntö valmistellaan. (Valiokunnan lausumaehdotus)*** Käyttötilakokeilu mahdollistaisi käyttötilojen hyötyjen arvioinnin suomalaisessa ympäristössä, jossa useiden päihteiden samanaikainen käyttö on vallitsevaa.

(22) Valiokunta painottaa, että käyttötilakokeilun edistäminen ei ole yhteiskunnallinen viesti siitä, että huumeiden käyttö olisi hyväksyttävää, vaan tutkimukseen ja kansainvälisiin kokemuksiin pohjautuva keino edistää vaikeasta riippuvuussairaudesta kärsivien ja yhteiskunnasta jo syrjäytyneiden ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja elämänlaatua vähentäen samalla huumeiden käytöstä muulle yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja ja kustannuksia.

(23) Valiokunta korostaa, että käyttötilat täydentävät muita huumehaittoja vähentäviä palveluja eikä käyttötilakokeilun edistäminen ole ristiriidassa ehkäisevien päihdepalvelujen ja huumausaineiden käytön vähentämisen tavoitteen kanssa. Käyttötilakokeilun rinnalla tulee samanaikaisesti edistää varhaista puuttumista ja päihdepalvelujen saatavuutta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niin, että eri kohderyhmille on tarjolla useita erilaisia palveluja. Käyttötilakokeilu tarjoaa mahdollisuuden kerätä tietoa ja tutkimusaineistoa huumeiden käytöstä ja siihen liittyvistä terveysongelmista, mistä on hyötyä myös tehokkaampien huumehaittojen ehkäisystrategioiden kehittämisessä.

Jatkovalmistelu

(24) Sosiaali- ja terveysvaliokunta toteaa lakivaliokunnan (s. 9) tavoin, että käyttötilakokeilu vaatii muutoksia sekä voimassa olevaan lainsäädäntöön että uutta sääntelyä. Tämä edellyttää valiokunnan näkemyksen mukaan laaja-alaista ja huolellista arviointia poikkihallinnollisesti muiden maiden esimerkit ja kokemukset huomioon ottaen. Käyttötilaa koskevan sääntelyn tulee olla

riittävän täsmällistä ja tarkkarajaista siten, että kielletyn ja sallitun toiminnan raja on mahdollisimman selkeä. Käyttötilakokeilun edellyttämiä lainsäädäntömuutoksia on jo selvitetty sosiaali- ja terveysministeriön, oikeusministeriön ja sisäministeriön virkamiesryhmässä (*Huumausaineiden käyttöhuoneet -selvitys kokeilun edellyttämistä lainsäädäntömuutoksista* 26.1.2023), jonka johtopäätöksiä voidaan hyödyntää myös jatkovalmistelussa.

(25) Käyttötilakokeilun mahdollistava lainsäädäntö edellyttää jonkinlaista poikkeusta huumausaineiden käytön rangaistavuuteen. Edellä mainitun virkamiesselvityksen mukaan valvotun käyttötilan kokeileminen olisi mahdollista siten, että erillisessä käyttötilaa koskevassa laissa tai huumausainelaissa säädetään poikkeus huumausaineiden käytön ja omaa käyttöä varten tapahtuvan hallussapidon kielloista tai vaihtoehtoisesti muutetaan rikoslain toimenpiteistä luopumista koskevaa 50 luvun 7 §:ää.

(26) Lakivaliokunnan lausunnon (s. 8) perusteella käyttötilakokeiluun liittyy kysymys siitä, säilytetäänkö huumausaineiden käyttö ja hallussapito omaa käyttöä varten käyttötilassa rangaistavana vai ei ja millaisia vaikutuksia eri sääntelyvaihtoehdoilla on. Kyse ei ole siten lakivaliokunnan mukaan vain sääntelyteknisestä, vaan myös periaatteellisesti ja käytännön kannalta merkittävästä kysymyksestä, joka edellyttää huolellista pohdintaa. Käyttötilassa tapahtuvan teon lisäksi pohtia tulisi myös kysymystä siitä, miten huumausaineiden hallussapitoon suhtaudutaan, kun henkilö on matkalla käyttötilaan. Esimerkiksi Norjassa poliisien ja syyttäjien harkintavallassa on se, ettei ryhdytä toimenpiteisiin niiden vakavasti huumeongelmaisten käyttäjien osalta, jotka ovat matkalla käyttötiloihin tai sieltä pois.

(27) Sosiaali- ja terveysvaliokunta yhtyy lakivaliokunnan lausuntoon, mutta korostaa kuitenkin, että koska käyttötilakokeilun tavoitteet ja perustelut ovat ensisijaisesti sosiaali- ja terveyspoliittiset, rikosoikeudellisen sääntelyn ei tule estää huumeriippuvaisten käyttäjien palvelujen kehittämistä. Myös kansainväliset kokemukset osoittavat, että rikoslain sääntely ei ole ollut esteenä käyttötiloille osana palvelujärjestelmää.

(28) Valiokunta pitää tärkeänä, että käyttötilakokeilua koskevassa lainvalmistelussa mahdollistetaan käyttötilakokeilu hallitusti, mutta kuitenkin useammalla hyvinvointialueella eri puolilla Suomea. Kokeilun avulla on valiokunnan näkemyksen mukaan tarpeen saada riittävän laajasti kokemuksia, jotta mahdollinen kokeilun jälkeen voimaan tuleva toistaiseksi voimassa oleva sääntely voidaan valmistella huomioiden palvelutarve sekä alueelliset olosuhteet eri puolilla Suomea.

(29) Valiokunta pitää välttämättömänä, että käyttötilakokeilua koskevassa lainvalmistelussa arvioidaan huolellisesti, ketkä kuuluvat palvelun kohderyhmään ja miten kohderyhmää mahdollisesti rajataan. Valmistelussa tulee kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että miten lasten asema ja oikeudet ratkaistaan käyttötilakokeilussa. Valiokunta katsoo, että käyttötilakokeilu tulee lähtökohtaisesti rajata täysi-ikäisille huumeiden käyttäjille ja alaikäiset käyttötiloihin pyrkivät tulee ohjata lastensuojelun palveluihin.

(30) Valiokunta kuitenkin painottaa, että huumeiden kokeilu ja käyttö alkavat usein alaikäisenä ja myös alaikäiset kärsivät huumeidenkäytön aiheuttamista terveyshaitoista. Onnettomuuskeskuksen nuorten tapaturmaisista huumekuolemista vuonna 2023 tekemän selvityksen (T2023-S1

Nuorten tapaturmaiset huumekuolemat vuonna 2023) mukaan huumeita käyttäville nuorille suunnatut palvelut eivät nykymuodossaan vastaa heidän palvelutarpeisiinsa. Palvelujärjestelmässä ei ole selkeitä toimintamalleja ohjata nuoria palveluihin eivätkä he saa oikea-aikaisesti tarvitsemaansa apua. Myöskään poliisin tekemälle hoitoonohjaukselle ei ole kansallisesti yhtenäistä ja nuorta tukevaa toimintamallia tai palvelupolkua. Valiokunta pitää välttämättömänä, että huumeita käyttävien alaikäisten ja nuorten hoitokäytäntöjen, hoitoonohjausjärjestelmän, palvelukokonaisuuden ja palveluketjujen ongelmiin etsitään ratkaisuja käyttötilakokeilusta riippumatta onnettomuuskeskuksen selvityksen suositusten pohjalta.

(31) Valiokunta pitää tärkeänä, että jatkovalmistelussa arvioidaan laajasti käyttötilakokeilun vaikutuksia paitsi käyttötilojen järjestämiseen myös terveydenhuollon, sosiaalihuollon sekä poliisitoimen tehtäviin ja vastuisiin. Valiokunta pitää tärkeänä, että käyttötilakokeilulla ei lisätä huumausaineiden kysyntää tai tarjontaa eikä huumausainerikollisuutta. Tämä edellyttää, että käyttötilatoimintaa ja siihen mahdollisesti liittyviä lieveilmiöitä ennaltaehkäistään, valvotaan ja torjutaan tehokkaasti toimivaltaisten viranomaisten toimivaltuuksilla ja yhteistyöllä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan päätösehdotus:

> *Eduskunta hyväksyy kansalaisaloitteeseen KAA 3/2023 vp sisältyvän ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä.*
>
> ***Eduskunta hyväksyy yhden lausuman. (Valiokunnan lausumaehdotus)***

Valiokunnan lausumaehdotus

> ***Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto valmistelee käyttötilojen kokeilua koskevan lainsäädännön siten, että kokeilu voidaan toteuttaa Helsingissä ja mahdollistetaan kokeilu myös useilla muilla hyvinvointialueilla. Kokeilun tuloksia tulee arvioida ja kerätä tietoa sekä kokemuksia käyttötilojen palvelutarpeesta ja hyödyistä osana palvelujärjestelmää.***

Valiokunnan mietintöluonnos

Helsingissä 13.12.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Krista Kiuru sd
varapuheenjohtaja Mia Laiho kok
jäsen Kim Berg sd
jäsen Maaret Castrén kok
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Hanna-Leena Mattila kesk
jäsen Ville Merinen sd
jäsen Ilmari Nurminen sd
jäsen Aino-Kaisa Pekonen vas
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Anne Rintamäki ps
jäsen Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää ps
jäsen Markku Siponen kesk
jäsen Oskari Valtola kok
jäsen Henrik Wickström r
jäsen Ville Väyrynen kok
varajäsen Noora Fagerström kok
varajäsen Kaisa Garedew ps
varajäsen Mari Kaunistola kok
varajäsen Jari Koskela ps
varajäsen Antti Kurvinen kesk
varajäsen Suna Kymäläinen sd
varajäsen Milla Lahdenperä kok
varajäsen Aki Lindén sd
varajäsen Laura Meriluoto vas
varajäsen Mira Nieminen ps
varajäsen Jouni Ovaska kesk
varajäsen Martin Paasi kok
varajäsen Jaana Strandman ps

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Sanna Pekkarinen
valiokuntaneuvos Päivi Salo